Deniz Gezmiş

Vikipedi, özgür ansiklopedi

Bu maddedeki **bilgilerin doğrulanabilmesi için ek kaynaklar gerekli**. Lütfen güvenilir kaynaklar ekleyerek maddenin geliştirilmesine (https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Deniz_Gezmi%C5%9F&action=edit) yardımcı olun. Kaynaksız içerik itiraz konusu olabilir ve kaldırılabilir.
Kaynak ara: "Deniz Gezmiş" (https://www.google.com/search?as_eq=wikipedia&q=%22Deniz+Gezmi%C5%9F%22) – haber (https://www.google.com/search?tbm=nws&q=%22Deniz+Gezmi%C5%9F%22+-wikipedia) · gazete (https://www.google.com/search?&q=%22Deniz+Gezmi%C5%9F%22+site:news.google.com/newspapers&source=newspapers) · kitap (https://www.google.com/search?tbs=bks:1&q=%22Deniz+Gezmi%C5%9F%22+-wikipedia) · akademik (https://scholar.google.com/scholar?q=%22Deniz+Gezmi%C5%9F%22) · JSTOR (https://www.jstor.org/action/doBasicSearch?Query=%22Deniz+Gezmi%C5%9F%22&acc=on&wc=on) *(Mart 2021) (Bu şablonun nasıl ve ne zaman kaldırılması gerektiğini öğrenin)*

Bu maddede kaynak listesi bulunmasına karşın **metin içi kaynakların yetersizliği nedeniyle bazı bilgilerin hangi kaynaktan alındığı belirsizdir**. Lütfen kaynakları uygun biçimde metin içine yerleştirerek maddenin geliştirilmesine (https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Deniz_Gezmi%C5%9F&action=edit) yardımcı olun. *(Bu şablonun nasıl ve ne zaman kaldırılması gerektiğini öğrenin)*

Deniz Gezmiş (28 Şubat 1947[1], Ankara - 6 Mayıs 1972, Ankara), Türk Marksist-Leninist öğrenci lideri ve militan. 1965'te Türkiye İşçi Partisine üye oldu. 1968'de 6. Filo protestolarına katıldı. Aynı yıl İstanbul Üniversitesinin işgaline liderlik etti. 1969'da Filistin'de bulunan Filistin Demokratik Halk Kurtuluş Cephesinin gerilla kampına silahlı eğitim almak ve FDHKC üyeleri ile aynı safta savaşmak için gitti. 20 Aralık 1969'da yakalandı, 18 Eylül 1970'e kadar tutuklu kaldı. Hapisten çıktıktan sonra askere alınacakken askerden kaçtı. Silahlı Marksist-Leninist örgüt Türkiye Halk Kurtuluş Ordusunu kurdu. 11 Ocak 1971'de Türkiye İş Bankası Emek Şubesi soygununu gerçekleştirdi. 4 Mart 1971 günü dört Amerikalıyı kaçırdı, bir bildiri yayımlayarak 400.000 dolar fidye ve *"tüm devrimcilerin serbest bırakılmasını"* istedi. Güvenlik güçleri 5 Mart'ta kendisini ve Amerikalıları bulmak için THKO'nun karargâhı sayılan ODTÜ'yü kuşattı. Öğrencilerle güvenlik güçleri arasında çatışma çıktı. 9 saat süren çatışmada 1'i asker 3 kişi öldü, 26 kişi yaralandı. Üniversite süresiz kapatıldı. 9 Mart'ta Amerikalıları serbest bıraktı. 12 Mart 1971 Muhtırası'nın ardından yakalanarak yargılandı ve idama mahkûm edildi. Cezası ertesi yıl Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'la aynı gün infaz edildi.

Deniz Gezmiş	
Doğum	Deniz Gezmiş 28 Şubat 1947 Ayaş, Ankara, Türkiye
Ölüm	6 Mayıs 1972 (25 yaşında) Ulucanlar, Altındağ, Ankara, Türkiye
Ölüm sebebi	İdam
Defin yeri	Karşıyaka Mezarlığı, Ankara
Milliyet	Türk
Eğitim	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi (1969'da ihraç edildi.)
Organizasyon	THKO (1970-72)
Tanınma nedeni	Öğrenci lideri, militan
Siyasi parti	Türkiye İşçi Partisi (1965-1969)

İçindekiler

Yaşamı
- Ailesi ve ilk yılları
- Siyasi yaşamı
- Yakalanışı ve idamı
- Gerçek dışı bilgiler

Görüşleri

Ölümünden sonrası
- Siyasi mirası

Eleştiriler

Popüler kültürde Deniz Gezmiş
- Kültür ve Sanat

Ayrıca bakınız

Notlar

Dış bağlantılar

Kaynakça

Yaşamı

Ailesi ve ilk yılları

Deniz Gezmiş, 28 Şubat 1947'de Ankara'nın Ayaş ilçesinde doğdu.[2] Dedeleri, Rize'nin İkizdere ilçesine bağlı Cimil (Başköy) köyündendir. Babası, Ilıca (Aziziye)/Erzurum nüfusuna kayıtlı ilköğretim müfettişi Cemil Gezmiş; annesi, Erzurum'un Tortum ilçesinden ilkokul öğretmeni Mukaddes Gezmiş'tir. Ailenin üç erkek çocuğundan ikincisiydi. Ağabeyi Bora Gezmiş (d. 1944), hukuk fakültesinden ayrılıp bankacılık yapmıştı. Kardeşi Hamdi Gezmiş (1952-2020) ise mali müşavirdi.

Deniz Gezmiş; ilkokulu Sivas'ın Yıldızeli ilçesinde, ardından Sivas merkezde o dönem Çifte Minareli Medrese'nin eyvanının yerinde bulunan Numune İlkokulu'nda (sonraki adı Selçuk İlkokulu) ve ortaokulu ise yine bu ilde Atatürk Ortaokulu'nda okumuştur.[3] Pek çok kaynakta yazıldığının aksine Şarkışla'da öğrenim görmemiştir[4] ancak 6 yaşına kadar bu ilçede kaldığına dair bilgiler mevcuttur.[5] Liseyi İstanbul'da Haydarpaşa Lisesinde okumuştur. Henüz lise öğrencisiyken sol düşünceyle tanıştı ve kendini döneminin eylemleri içinde buldu.

Siyasi yaşamı

11 Ekim 1965'te Türkiye İşçi Partisi'nin (TİP) Üsküdar ilçe başkanlığına üye oldu. İlk defa 15 Ağustos - 31 Ağustos 1966 tarihleri arasında Ankara'dan İstanbul'a yürüyen Çorum Belediyesi temizlik işçilerinin Taksim Anıtı'na çelenk koymaları sırasında işçilerin desteklenip TÜRK-İŞ yöneticilerinin protesto edildiği gösteri sırasında gözaltına alındı.

6 Temmuz 1966 tarihinde girdiği üniversite sınavında hem fen fakültesini hem de hukuk fakültesini kazandı. Babası, Deniz Gezmiş'in fen fakültesine gitmesini istedi. Gezmiş, babasının isteğini geri çevirmeyerek fen fakültesine gitmeyi kabul etti fakat daha sonra fikir değiştirerek hukuk fakültesine kaydını yaptırdı. 7 Kasım 1966'da İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne girdi. Ardından 19 Ocak 1967'de Türkiye Millî Talebe Federasyonu (TMTF) binasının yediemine verilmesi sırasında çıkan olaylarda yakalandı ve bir gün sonra iki arkadaşıyla çıkarıldığı mahkeme tarafından serbest bırakıldı. 22 Kasım 1967'de öğrenci örgütlerinin düzenlediği Kıbrıs Mitingi sırasında Âşık İhsani ile birlikte ABD bayrağını yaktıkları gerekçesi ile gözaltına alınıp daha sonra serbest bırakılan Deniz Gezmiş, Hukuk Fakültesi'nde birlikte okuduğu arkadaşlarıyla birlikte 30 Ocak 1968'de "Devrimci Hukukçular Örgütü"nü kurdu. 7 Mart 1968'de İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi konferans salonunda düzenlenen toplantıda konuşma yapan Devlet Bakanı Seyfi Öztürk'ü protesto ettiği için tutuklandı. 2 Mayıs'a kadar tutuklu kalan Gezmiş, 30 Mayıs'ta 6. Filo'yu protesto ettiği için yargılandı ve beraat etti. Öğrenci eylemleri içinde etkinliği giderek artan Deniz Gezmiş, 12 Haziran 1968'de İstanbul Üniversitesi'nin işgal edilmesine önderlik etti. İşgal Konseyi adına İstanbul Üniversitesi Senatosu ile Baltalimanı'nda yapılan görüşmelere katılan öğrenci heyetinin içinde yer aldı, öğrenci haklarının elde edilip işgalin sona erdirilmesinde etkili oldu. İşgalden kısa bir süre sonra İstanbul'a gelen 6. Filo'yu protesto eylemlerinde yer alan Gezmiş, 30 Temmuz 1968'de bu eylemlerden dolayı tutuklandı ve 20 Eylül 1968'de serbest bırakıldı. Bütün bu olaylardan sonra öğrenci hareketinin efsanevi lideri haline geldi.

TİP içinde yoğunlaşan, ayrılıklara ve tartışmalara yol açan ideolojik sorunlarda "Millî Demokratik Devrim" grubunun görüşlerini benimseyen Deniz Gezmiş, bu görüşün özellikle devrimci öğrenciler arasında yayılmasında etkili oldu. Ekim 1968'de eylemlerde birlikte olduğu Cihan Alptekin, Mustafa İlker Gürkan, Mustafa Lütfi Kıyıcı, Devran Seymen, Cevat Ercişli, M. Mehdi Beşpınar, Selahattin Okur, Saim Kurul ve Ömer Erim Süerkan'la birlikte Devrimci Öğrenci Birliğini (DÖB) kurdu. 1 Kasım 1968'de TMGT (Türkiye Millî Gençlik Teşkilatı), AÜTB, ODTÜÖB ve DÖB'ün başlattığı "Samsun'dan Ankara'ya Mustafa Kemal Yürüyüşü"nü düzenledi. Ardından 28 Kasım 1968'de ABD Büyükelçisi Kommer'in gelişi sırasında Yeşilköy Havaalanı'nda düzenlenen protesto gösterileri nedeniyle tutuklandı ve 17 Aralık 1968'de serbest bırakıldı.

"Mustafa Kemal Yürüyüşü" posteri

Oya Sencer'in "Türkiye'de İşçi Sınıfı: Doğuşu ve Yapısı" konulu doktora tezinin Üniversite Profesörler Kurulu tarafından iki kez reddedilmesi üzerine öğrenciler olayı protesto ettiler. Bu protestonun başında Deniz Gezmiş vardı. 27 Aralık 1968 tarihinde polisler tarafından tutuklanacakken ellerinden kurtuldu ve İzmir'e gitti. Bir hafta sonra tutuklu olan arkadaşı Celal Doğan'ın evindeyken baskın sonucu yakalandı. 22 Şubat 1969'da serbest bırakıldı.

İstanbul Üniversitesi'nde sağcı güçlerin 16 Mart 1969'da girişmiş olduğu hareketlere öğrenci kitlesiyle birlikte karşı koyan Gezmiş, bu eylemi gerekçe gösterilerek 19 Mart'ta yeniden tutuklanarak 3 Nisan'a kadar hapis yattı. Ardından 31 Mayıs 1969'da İÜ Hukuk Fakültesi öğrencilerinin reform tasarısının gerçekleşmemesini protesto gerekçesiyle giriştikleri işgale önderlik etti. Üniversitenin kapatılıp polise teslim edilmesi nedeniyle çıkan çatışmalarda yaralandı. Hakkında gıyabi tutuklama kararı olmasına rağmen hastaneden kaçan Gezmiş, haziranın sonunda Filistin'de bulunan Filistin Demokratik Halk Kurtuluş Cephesi'nin gerilla kampına silahlı eğitim almak ve FDHKC üyeleri ile aynı safta savaşmak için gitti.[6][7] Filistin'e gitmeden önce 23 Haziran 1969'da TMGT'nin topladığı 1. Devrimci Milliyetçi Gençlik Kurultayı'na kendisi gibi haklarında tutuklama kararı olan FKF Genel Başkanı Yusuf Küpeli ile birlikte bir mücadele programı gönderdi.

Eylüle kadar Filistin'de gerilla kamplarında kalan Deniz Gezmiş, 28 Ağustos 1969'da, 26 Aralık 1968'de üniversiteyi işgal ettiği gerekçesiyle Hukuk Fakültesinden ihraç edildi. Hakkında tutuklama kararının olduğu bu dönemde gazetecilere gizlendiği yerden demeçler verdi. 23 Eylül 1969'da Hukuk Fakültesinde bulunduğunun ihbar edilmesi üzerine fakülteye düzenlenen polis baskınında teslim olan Gezmiş, 25 Kasım'da serbest bırakıldı. Ancak İstanbul Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisinde Battal Mehetoğlu'nun sağcılar tarafından öldürülmesinden sonra okulda yapılan aramada ele geçirilen dürbünlü bir tüfeğin Gezmiş'e ait olduğu iddia edilerek hakkında yeniden tutuklama kararı çıkarıldı. 20 Aralık 1969'da yakalanan Gezmiş, kendisiyle birlikte tutuklanan Cihan Alptekin'le birlikte 18 Eylül 1970'e kadar tutuklu kaldı. Hapisten çıktığında askere alındı. Kafasındaki devrim planlarını gerçekleştirmek için askere gitmedi. Bundan sonra öğrenci eylemlerinden uzaklaşarak mücadelesini değişik alanlarda sürdürdü. Sinan Cemgil ve Hüseyin İnan'la birlikte Ankara'da THKO'yu kurdu. 11 Ocak 1971'de THKO adına Ankara İş Bankası Emek Şubesinin soygununu gerçekleştirenler arasında yer aldı. Bu olaydan sonra Yusuf Aslan'la beraber "vur emri" ile aranmaya başlandı. Deniz Gezmiş ve Yusuf Aslan'ın yakalanmasına yardım eden kişilere 15.000 lira ödül verileceği açıklandı.

4 Mart günü arkadaşlarıyla birlikte sabaha karşı Balgat'taki hava üssünde görevli 4 Amerikalıyı kaçırdı. Bir bildiri yayımlayarak 400.000 dolar fidye ve *"tüm devrimcilerin serbest bırakılmasını"* istedi. Otuz bin polis ve asker Ankara'da her yeri aradı, kentin bütün giriş ve çıkışları tutuldu. Güvenlik güçleri 5 Mart'ta Deniz Gezmiş'i ve Amerikalıları bulmak için THKO'nun karargâhı sayılan ODTÜ'yü kuşattı. Öğrencilerle güvenlik

güçleri arasında çatışma çıktı. 9 saat süren çatışmada 3 kişi öldü, 26 kişi yaralandı. Üniversite süresiz kapatıldı. Gezmiş ve arkadaşları, 9 Mart'ta Amerikalıları serbest bıraktılar. Amerikalıların kaçırılması, ODTÜ'deki çatışma ve ayrıca bu çatışmada bir askerin hayatını kaybetmesi Türk Silahlı Kuvvetlerinde büyük tepki yarattı.[8]

Yakalanışı ve idamı

12 Mart Muhtırası olduktan üç gün sonra yani 15 Mart 1971'de bir motosiklette Deniz Gezmiş ve Yusuf Aslan, diğer motosiklette ise Sinan Cemgil yola çıktılar. Sinan Cemgil daha sonra yol ayrımından Nurhak'a doğru yol aldı. Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ile birlikte Malatya'ya gitmek amacıyla yolda ilerlerken, Sivas girişinde çevirme olduğunu haber almaları üzerine yönlerini Şarkışla'ya çevirdiler.[9] Şarkışla'ya yaklaşık 20 km kala bozulan motosikleti iterek ilçeye götürdüler. Şarkışla'da motosikleti kiraladıkları bir jipe yükledikten kısa bir süre sonra bekçinin aldığı bir ihbar sonucu askerlerin gelmesi üzerine çıkan çatışmada Aslan yaralanarak yere düşünce Deniz Gezmiş tek başına kaçmaya devam etti.[10] Kaçabilmek için bir astsubayın evine zorla girerek kapısının önünde duran arabasına kendisi ile birlikte binmesini sağladı. Astsubay'ın karısı kapıyı kapatmaya çalıştığı esnada kapıya ateş ederek kadının elinin yaralanmasına neden oldu.[11] Astsubay Başçavuş İbrahim Fırıncı'yı rehin aldı.[12] Gezmiş, 16 Mart 1971 Salı günü Sivas'ın Gemerek ilçesinde etrafı sarılarak yakalandı ve Kayseri'ye getirildi ve Kayseri Valisi Abdullah Asım İğneciler'in karşısına çıkarıldı.[13] Buradan Ankara'ya, dönemin İçişleri Bakanı Haldun Menteşeoğlu'nun makamına götürüldü.

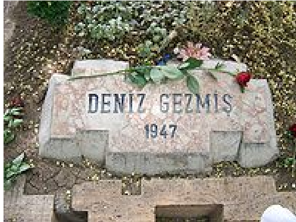
Mahkemesi, 16 Temmuz 1971 günü Altındağ Veteriner Okulu binasında Tuğgeneral Ali Elverdi başkanlığında, Baki Tuğ savcılığında Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1 No.'lu Mahkemesinde başlayıp 9 Ekim 1971 günü bitti. Deniz Gezmiş ve arkadaşları, 16 Temmuz 1971'de başlayan "THKO-1 Davası"nda TCK'nin 146. maddesini ihlal ettikleri gerekçesiyle 9 Ekim 1971'de 146/1 maddesi uyarınca idam cezasına çarptırıldı. **Mahkeme kararı:**

> *Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan,*
>
> Mahkememiz, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın tamamını/bir kısmını tağyir, tebdil veya ilgaya cebren teşebbüs suçunu işlediğinizi sabit gördü. Türk Ceza Kanunu'nun 146/1 maddesi uyarınca ölüm cezası ile tecziyenize karar verdi. Hüküm bir hafta içinde kabil-i temyizdir, tutukluluğunuz devam edecektir.[14][15]

Verilen karar daha sonra Türkiye Büyük Millet Meclisine getirildi. 24 Nisan 1972 Pazartesi günü yapılan Meclis oturumunda CHP lideri İsmet İnönü, *"27 Mayıs'tan sonra idama mahkûm edilenlerin idam edilmemeleri için parti olarak var güçleriyle çalıştıklarını, siyasi suçlardan dolayı idam olmamasını, yeni bir kanun çıkarılmasını"* önerdi ve şöyle devam etti:

> *"Suçluların cezaları müebbet hapse çevrilmelidir. Nihayet bunlar genç, tecrübesiz, taşkın insanlardır. Taşkınlıklarının hiçbir netice veremeyeceği kendilerine ve emsallerine öğretilmiştir."*[16]

Konuşmalardan sonra yapılan oylamada Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının idam kararı, 48 "ret" oyuna karşılık 273 "kabul" oyu ile Meclis tarafından onaylandı. İsmet İnönü ve Bülent Ecevit "ret", Süleyman Demirel ve Alparslan Türkeş ise "kabul" oyu kullandılar. Necmettin Erbakan ise oylamaya katılmadı.[17][18] Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay da idamları onayladı.

Ankara Karşıyaka Mezarlığı'nda bulunan mezarı

Mahkûmların özür dilemesi istendi. Hiçbiri yaptıklarından dolayı özür dilemedi.[19] Alman Der Spiegel dergisinde konuyla ilgili çıkan yazıda, Deniz Gezmiş'in idam edilmeden önce şunları söylediği yazmaktadır:[20]

> *Yaşasın tam bağımsız Türkiye! Yaşasın Marksizm-Leninizm! Yaşasın Türk ve Kürt halklarının kardeşliği! Yaşasın işçiler, köylüler! Kahrolsun emperyalizm!*

İdama tanık olan avukatı Halit Çelenk'e göre ise son sözleri şöyledir:[21]

> *Yaşasın tam bağımsız Türkiye! Yaşasın Marksizm-Leninizm'in yüce ideolojisi! Yaşasın Türk ve Kürt halklarının bağımsızlık mücadelesi! Kahrolsun emperyalizm! Yaşasın işçiler, köylüler!*

Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan ile birlikte 6 Mayıs 1972 tarihinde gece 1.00-3.00 arası, Ulucanlar Cezaevi'nde asılarak idam edildi.[22] İdam yaftaları sonradan müze olan Ulucanlar Cezaevi Müzesi'ne Anadolu Ajansı muhabiri Burhan Dodanlı tarafından bağışlandı.[23] İdam yaftaları:

> *Ankara 1 nolu Askeri mahkemesinin 9.10.1971 tarih ve 971-13 esas 971-23 karar sayılı hükmü ile T.C.K. 146-1 maddesi uyarınca ölüm cezasına mahkûm edilmiştir.*[24]

Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının, 1969'da öldürülen Taylan Özgür'ün yanına gömülme istekleri yerine getirilmedi.[25]

Deniz Gezmiş, idamından sonra bayraklaşarak "solun devrim mücadelesi"nin çok önemli bir sembolü oldu. Birçok sol örgütün, başka konularda farklı fikirlerde olmalarına rağmen mutabık kaldıkları nadir konulardan birisi de Gezmiş'in devrim önderliğidir.[26]

Olaydan 15 yıl sonra Süleyman Demirel, bir gazeteciye verdiği demeçte idamlar için, *"Soğuk savaşın talihsiz olaylarından biri."* yorumunu yaptı.

Deniz Gezmiş'in Son Mektubu

Baba;

Mektup elinize geçmiş olduğu zaman aranızdan ayrılmış bulunuyorum. Ben ne kadar üzülmeyin dersem yine de üzüleceğinizi biliyorum. Fakat bu durumu metanetle karşılamanı istiyorum. İnsanlar doğar, büyür, yaşar, ölürler. Önemli olan çok yaşamak değil, yaşadığı süre içinde fazla şeyler yapabilmektir. Bu nedenle ben erken gitmeyi normal karşılıyorum. Ve kaldı ki benden evvel giden arkadaşlarım hiçbir zaman ölüm karşısında tereddüt etmemişlerdir. Benim de tereddüte düşmeyeceğimden şüphen olmasın. Oğlun ölüm karşısında aciz ve çaresiz kalmış değildir. O bu yola bilerek girdi ve sonunun da bu olduğunu biliyordu. Seninle düşüncelerimiz ayrı, ama beni anlayacağını tahmin ediyorum. Sadece senin değil, Türkiye'de yaşayan Kürt ve Türk halklarının da anlayacağına inanıyorum. Cenazem için avukatlarıma gerekli talimatı verdim. Ayrıca savcıya da bildireceğim. Ankara'da 1969'da ölen arkadaşım Taylan Özgür'ün yanına gömülmek istiyorum. Onun için cenazemi İstanbul'a götürmeye kalkma. Annemi teselli etmek sana düşüyor. Kitaplarımı küçük kardeşime bırakıyorum. Kendisine özellikle tembih et, onun bilim adamı olmasını istiyorum. Bilimle uğraşsın ve unutmasın ki, bilimle uğraşmak da bir yerde insanlığa hizmettir. Son anda yaptıklarımdan en ufak bir pişmanlık duymadığımı belirtir; seni, annemi, ağabeyimi ve kardeşimi devrimciliğimin olanca ateşiyle kucaklarım.

Oğlun Deniz Gezmiş - Merkez Cezaevi[27]

Gerçek dışı bilgiler

Deniz Gezmiş'in özellikle Şarkışla ve Gemerek'te yaşadıklarına dair geniş kapsamlı bir araştırma ve ayrıntılı bir kaynak taraması yaparak süreci başından sonuna kadar incelemiş olan Metehan Akbulut edindiği bilgilere dayanarak Deniz Gezmiş'in hayatına dair gerçek dışı söylentilerin ve kurgusal anlatıların bir hayli fazla olduğunu ortaya koyarak bunları tespit etmeye çalışmıştır ve gerçeğe ulaşmanın her koşulda doğru olduğunu belirtmiştir. Bunun için de öncelikle ifade ve dava tutanaklarını esas almış, diğer verilerin bunlarla uyumlu olup olmadığını kontrol etmiştir.[28]

Bir örnek vermek gerekirse bu yazılarda tespit etmiş olduğu Elmalı köyüne dair pek çok asılsız rivayet vardır. Deniz Gezmiş'in Şarkışla'da yaşadığı olayların gerçekleştiği süreç içerisinde Elmalı köyü, asıl nedeni tam anlaşılamayan bir biçimde bir tür efsaneye dönüşmüş durumdadır. Bu durum belki de birbiri ile bağlantısız ve aralarında ilişki dahi bulunmayan bazı olayların tamamen rastlantısal olarak üst üste gelmesinden kaynaklanmaktadır. Örnek vermek gerekirse, Deniz Gezmiş ve Yusuf Aslan'ın Elmalı'da bir gece kaldıkları, Hamamcı Ali'yi sordukları (sanılanın aksine Elmalı köyünden değildir), Deniz Gezmiş'in arkadaşı olduğu iddia edilen paraşüt şehidi Naciye Sakarya'nın gerçekten bu köylü olmasına rağmen idamın hemen sonrasında paraşütünü kasten açmadığına dair[29][not 1] tamamen gerçeğe aykırı öykü (gerçekte idamdan çok önce ölmüş olması ve aslında birbirlerini tanıyor olmaları ihtimalinin bile çok düşük olması) ve Yusuf Aslan'ın Elmalı'da Deniz Gezmiş'ten ayrılmak zorunda kaldığına veya orada birbirlerini kaybettiklerine dair bütünüyle yanlış bilgi, Deniz'in sınıf arkadaşının bu köyden olduğu ve onun babasının evinde kalmak için köye girdiği söylentisi... Elmalı köyüne dair neden bu kadar çok söylenti vardır?... Bu sorunun kesin bir cevabı yoktur. Anlatılanların bir kısmı tamamen gerçek dışıdır. Önemli bir kısmı ise bütünüyle kuşkuludur. Bunların hepsi bir araya geldiğinde Deniz Gezmiş hakkında gerçek diye anlatılan olayların önemli bir kısmının yarı efsanevi söylentilere dönüştüğü görülmektedir. Üstelik bu söylentiler sadece Elmalı Köyü ve Şarkışla'da yaşananlara dair de değildir; hayatının pek çok dönemine dair asılsız bilgiler anlatılmış hatta yazılara geçirilmiştir. Örneğin kimi kitaplarda bile yazılı olan[30][31] Gemerek belediye başkanının evini bastığı iddiasının tamamen asılsız olduğu mantıksal gerekçeleriyle (Gemerek'in içine hiç giremeden yakalandığı) bahsi geçen araştırmalarda açıkça ortaya koyulmuştur.[32]

Görüşleri

Bu alt başlığın geliştirilmesi (https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Deniz_Gezmi%C5%9F&action=edit) gerekiyor.

16 Mart 1971 günü yakalanan Deniz Gezmiş, karşısına çıkarıldığı Kayseri Valisinin:

> *"Demirel Hükûmeti istifa etti. Memnun musunuz? Hükûmetin istifası siz gençleri tatmin etti mi? Maksadınız bu muydu?"*

sorusuna şu cevabı verdi:

> *"Hayır, Hükûmetle bizim ilişkimiz yok. Biz yeni bir rejim, yeni bir devlet kuracağız. Onunla ilgiliyiz."*[33]

Marksizm-Leninizm ideolojilerini savunan Deniz Gezmiş, idamından önce de şu sözleri söyledi:

> *"Yaşasın tam bağımsız Türkiye! Yaşasın Marksizm-Leninizm'in yüce ideolojisi! Yaşasın Türk ve Kürt halklarının bağımsızlık mücadelesi! Kahrolsun emperyalizm! Yaşasın işçiler, köylüler!"*

Deniz Gezmiş'in Atatürk hakkındaki görüşleriyle ilgili olarak kardeşi Bora Gezmiş şöyle demiştir:[34]

> *Deniz'in Atatürk'ü sevmediğini iddia etmek için bir delil ortaya koymanız lazım. Yalnız Deniz değil, 68 Kuşağı'nın yüzde 90'ı Atatürk'ü referans alarak '2. Kurtuluş Savaşı'nı başlattığını' söyler. Deniz hem sosyalistti, hem Atatürkçüydü.*

> *Bunu söylemek o kadar kolay ki; Deniz'in Atatürk'le ilgili Samsun'dan Ankara'ya Atatürk yürüyüşünde 'Türk halkına' diye açıklamaları var. Bazıları da diyor ki; önce Atatürk'ü referans alıyordu ama sonra sosyalizme kaydı. O zaman da Deniz'in Mamak'taki en son savunmasını okuyacaksın. Mahkemede savcının "Bunlar Atatürk demezler, Mustafa Kemal'in kalpaklı resmini kendilerine referans alırlar..." şeklinde iddiada bulunması üzerine Deniz, "Atatürk'ü en çok koruyan biziz." der.*

Ölümünden sonrası

Siyasi mirası

- Deniz Gezmiş'in idamından sonra, o günlerde Gezmiş'in yakın arkadaşlarından Mahir Çayan'ın kitaplarını ve yazılarını okuyan, ve daha sonra yasa dışı ayrılıkçı silahlı örgüt PKK'nın kurucu lideri olacak olan Abdullah Öcalan, çevresindekilere, *"Deniz Gezmiş ve Mahir Çayan'ın gerilla yöntemlerini birleştirmek gerektiğini"* söyledi.[35]
- Deniz Gezmiş'in idam edildiği 6 Mayıs tarihi, 70'li yıllardan beri Türkiye'deki pek çok sol görüşlü örgüt, parti ve demokratik kitle örgütü tarafından bir anma gününe dönüştürülmüş, anısı ve mirası yaşatılmaya çalışılmıştır. Ailesi, 2015 yılında, *"Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının anısını, devrimci mücadeleye kattıkları değerleri yaşatmak"* amacıyla "Deniz Gezmiş Özgürlük ve Bağımsızlık Vakfı"nı kurdu.[36]
- **Nihat Erim suikastı**: 12 Mart döneminin başbakanı Nihat Erim, *"Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının intikamının alınması"* adına 19 Temmuz 1980'de silahlı örgüt Devrimci Sol militanları tarafından gerçekleştirilen suikast sonucu öldürüldü.[37][38][39][40]
- "İstanbul'dan Ankara'ya Deniz Gezmiş için Bağımsızlık Yürüyüşü", Yurtsever Cephe önderliğinde 1 Mayıs 2007'de İstanbul'dan başlamıştır. Deniz Gezmişlerin 1972'de idam edildiği Ankara'da, Karşıyaka Mezarlığı'nda sona eren yürüyüşe katılanlar çeşitli duraklarda durarak amaçlarını anlatan şenlikler düzenlediler. Yürüyüş öncesinde Çanakkale Sulh Mahkemesi, afişlerin üzerinde resimleri yer alan kişilerin idam hükmü giymiş mahkûmlar olduğu gerekçesiyle söz konusu afişlerin toplatılmasına karar verdi.[41]

Eleştiriler

Deniz Gezmiş'in Amerikalıları kaçırmasından sonra 5 Mart 1971'de Dünya gazetesindeki "Politika" başlıklı köşesinde yayımladığı yazısında Falih Rıfkı Atay, idamdan bahsetti:[42]

> *"Her zaman bir aşiretten cihangirane bir devlet çıkaramayız ya. Ama ilhamımıza sınır yoktur: Bu defa da banka soyguncusu hayduttan bir kahraman çıkardık. Solların dilinde, eski Çakırcalı gibi destan kahramanı olmuştur.* ***Ama Çakırcalı sonunda bacaklarından baş aşağı asılmıştır.*** *Kanlı eşkıyaların el üstünde tutulduğunu da görecekmişiz! Yazık üniversiteler için harcadığımız on milyonlarca liraya! Eşkıya yetiştirmek için üniversite kurmaya ne lüzum var? Onları dağ da yetiştirir!"*

Cumhuriyet yazarı Uğur Mumcu, 12 Eylül Darbesi'nden sonra 17 Eylül 1980 günü yayımladığı yazısında, 12 Mart dönemini değerlendirerek Deniz Gezmiş, Mahir Çayan gibi isimlerin gerçekleştirdikleri banka soyma, adam kaçırma, fidye isteme gibi eylemleri *"bireysel terör"* olarak tanımladı ve silahlı eylemlere karşı çıkılması gerektiğini ifade etti:

> *"Solun başvuracağı tek yöntem yasal çizgiler, anayasal çerçevelerdir. Barışçı yollarla oluşmalıdır."*[43]

Popüler kültürde Deniz Gezmiş

Hakkında Yazılan Kitaplar		
Yıl	**Kitap**	**Yazar**
1976	*Deniz Gezmiş Anlatıyor*	Erdal Öz[44]
1976	*Dar Ağacında Üç Fidan*	Nihat Behram[45]
1978	*İdam Gecesi Anıları*	Halit Çelenk[46]
1986	*Gülünün Solduğu Akşam*	Erdal Öz[47]
1996	*Bizim Deniz*	Turhan Feyizoğlu[48]
1998	*Üç Asılmışların Hikâyesi*	Ahmet Kahraman[49]
2002	*Denizler İdama Giderken*	Oral Çalışlar[50]
2003	*Defterimde Kuş Sesleri*	Erdal Öz [51]
2005	*Deniz Gezmiş Albümü*	Özgür Erdem (ed.)
2006	*Savunma*	Deniz Gezmiş[52]
2007	*Deniz Fırtınalı Yıllar*	Tarkan Tufan[53]
2008	*Hepiniz Suçlusunuz*	Burhan Dodanlı
2009	*Deniz: Yaşamı ve Mücadelesi*	Özgür Erdem[54]
2010	*Herkesin Bir Deniz Gezmiş Öyküsü Vardır*	Atilla Keskin[55]
2011	*Bir Dava İki Devrimci Unutmak İhanettir*	Hüseyin Turan[56]
2011	*Ağlasın Gökyüzü*	Vehbi Bardakçı[57]
2011	*Denizler ve Filistin*	Turhan Feyizoğlu[58]
2012	*Arkadaşım Deniz Gezmiş*	Doğu Perinçek[59]
2012	*Deniz Gezmiş Destanı*	Alper Özbek[60]
2014	*Bir Defter-i Hatırat-ı Zindan*	Hasan İhsan[61]
2014	*Adı Deniz*	Esen Rüzgar[62]
2014	*Abim Deniz*	Can Dündar[63]
2014	*Hırçın Bir Deniz Hikâyesi*	Ahmet Tahir Can[64]

Kültür ve Sanat

Filmler	
Film	**Notlar**
Hoşçakal Yarın	Deniz Gezmiş rolünü Berhan Şimşek üstlenmiştir.[65]
Aşk Olsun Sana Çocuk	Deniz Gezmiş rolünü Barış Koçak üstlenmiştir.

Diziler	
Dizi	**Notlar**
Hatırla Sevgili	Deniz Gezmiş rolünü Barış Koçak üstlenmiştir.[66]

Belgeseller		
Yıl	**Belgesel**	**Yapımcı**
1994	*12 Mart: İhtilalin Pençesinde Demokrasi*	Mehmet Ali Birand
2012	*Deniz Gezmiş Belgeseli / Delikanlım*	Can Dündar[67]

Tiyatrolar	
Oyun	**Notlar**
Aşk Olsun Sana Çocuk	Samsun Sanat Tiyatrosu, 2011 yazında ilk oyununu oynamıştır.[68]
Deniz Diye Bir Delikanlı	Ankara Sanat Tiyatrosu, Yazan ve Yöneten Metin Balaydır

Şiirler	
Şiir	**Şair**
Mare Nostrum	Can Yücel
Mahur Beste	Attilâ İlhan
Neyleyim	Nevzat Çelik
Sardunyaya Ağıt	Can Yücel

Şarkılar	
Sanatçı	**Şarkı**
Ahmet Aslan	*Susarak Özlüyorum*
Ahmet Kaya	*Mahur*
Ahmet Kaya	*Beni Tarihle Yargıla*
Ahmet Kaya	*Dosta Düşmana Karşı*
Nesimi Çimen	*6 Mayıs Ağıdı*
Zülfü Livaneli	*Hoşçakal Kardeşim Deniz*
Zülfü Livaneli	*Şarkışla*[69][not 2]
Edip Akbayram	*Aşk Olsun Sana Çocuk*
Cem Karaca	*Parka*
Moğollar	*Geri Sar*
Sevinç Eratalay	*Ankara'dan Bir Haber Var*
Sevinç Eratalay	*Şarkışla*
Selda Bağcan	*Denizlerin Dalgasıyım*
Grup Yorum	*Özgürlük Türküsü*
Grup Yorum	*Şarkışla*
Metin-Kemal Kahraman	*Deniz Koydum Adını*
Kardeş Türküler	*Deniz'e Yakılan Türkü*
Duman	*Manası Yok*
Mor ve Ötesi	*Darbe*
Gazapizm	*Gördüler*
Grup Özgürlük	*Deniz'e*
Grup Adalılar	*Ankara'dan Bir Haber Var*
Grup Adalılar	*Biz De Geliriz*
Grup Yol	*Denizlerin Türküsü*
Fevzi Kurtuluş	*Deniz'e Şikayet*
Fevzi Kurtuluş	*Bizim Deniz*
Hüseyin Karakuş	*Adı Deniz Olmalı*
Çilekeş	*Her Deniz*
Hüsnü Arkan	*5 Mayıs*
Soner Olgun	*Delikanlım Deniz*
Emeğe Ezgi	*Adım Deniz*
Mesth	*Devrim*
Sertab Erener	*La'l*
Yeni Türkü	*Sardunyaya Ağıt*
Fazıl Say	*Sardunyaya Ağıt*
Ayna	*Gemiler sapasağlam*

Ayrıca bakınız

- Mahir Çayan
- İbrahim Kaypakkaya
- Harun Karadeniz
- Âşık Mevlüde Günbulut (Deniz Gezmiş Ağıdı'na dair bilgiler mevcut)
- Kızıldere Olayı
- Türkiye'de 68 Kuşağı

Vikipedi'nin kardeş projelerinden

hakkında daha fazla bilgi edinin

Vikisöz'de alıntılar

- Altıncı Filo'yu Protesto Olayları
- Türkiye'de ölüm cezası
- Türkiye'de idam edilenler listesi

 Vikikaynak'ta belgeler

Notlar

1. ^ Naciye Sakarya (https://archive.org/details/naciye-sakarya) aslında Deniz Gezmiş'in idamından çok önce, 15 Temmuz 1971 tarihinde ölmüştür (Kesin tarih, Türk havacılık tarihçesi kayıtları içerisinde yer alan resmi bilgilerden alıntıdır: Kadın Havacılar (https://www.bagimsizhavacilar.com/bursa-ve-kadin-havacilar) - son paragraf olan "İlk Kadın Hava Şehidi" başlığı altında verilen diğer kadın şehitler). Sakarya ailesi bu nedenle, gerçeği yansıtmadığı gerekçesiyle film şirketine dava açmıştır. Ayrıca paraşüt çekme kolunun kasten bozulduğuna dair söylentiler de farklı kişiler tarafından dile getirilmiştir. Ancak yapılan resmi kaza soruşturmalarında bunlara yönelik bir bulgu yoktur ve ailesi de bunları ciddiye almamıştır. Resmi olarak paraşüt şehididir. Cenazesi Türk Hava Kurumu uçakları ile mezarlığa getirilmiştir.
2. ^ "Deniz Gezmiş Ağıdı" veya "Şarkışla'ya Düşürmesin Allah Sevdiği Kulunu" adlarıyla da tanınan eserin sözlerinin kime ait olduğu Erdoğan Alkan tarafından Papirüs dergisinde açıklanmış ve nasıl şarkı haline getirildiğini anlatmıştır. Şarkışla'lı Antropolog Dr. Şükrü Günbulut bu ağıdı yazan kişinin annesi Mevlüde Günbulut olduğunu açık olarak ifade etmiştir ve Erdoğan Alkan'ın verdiği bilgiyi doğrulamıştır. ("Halk Kültürümüzde Sivas'ın Yeri - Sempozyum Bildirileri", 2003, Sayfa: 132 (https://archive.org/details/deniz-gezmis-agidi), Aşık Veysel Kültür Derneği Yayınları, Kitap No: 3, Ankara, ISBN: 975-6765-02-X) Ancak başka kişiler tarafında yapılan eklemelerle oluşan çeşitli varyantlar mevcuttur.

Dış bağlantılar

- Parkalı Deniz’in fotoğrafçısı kitap yazdı (https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/parkali-deniz-in-fotografcisi-kitap-yazdi-23363174) - Hürriyet (Kelebek), Ali Dağlar, Yayın Tarihi: 25 Mayıs 2013
- Şarkışla'ya Düşürmesin Allah - O Gece Yaşananlar (https://www.metehanakbulut.com/sarkisla-ya-dusurmesin-allah-sevdigi-kulunu.html) - Metehan Akbulut, Erişim Tarihi: 26 Şubat 2022
- Deniz Gezmiş Ağıdını Kim Yazdı? (https://www.metehanakbulut.com/deniz-gezmis-agiti-ni-kim-yazdi.html) - Metehan Akbulut, Erişim Tarihi: 04 Mart 2022
- Deniz Gezmiş'in 50 yıl sonra ortaya çıkan fotoğrafları (https://www.haberler.com/fotogaleri/deniz-gezmis-in-50-yil-onceki-fotograflari/) - Haberler.com, Yayın Tarihi: 11 Şubat 2021
- Şarkışla: “Yusuf, Deniz İdam Olmuş / Her Tarafta Ağlanıyor” (https://m.bianet.org/biamag/yasam/160098-sarkisla-yusuf-deniz-idam-olmus-her-tarafta-aglaniyor) - Efe Kerem Sözeri, Erişim Tarihi: 10 Mart 2022

Kaynakça

1. ^ "Devrimci hareketin sembol ismi Deniz Gezmiş, 74. doğum gününde anılıyor" (https://web.archive.org/web/20210228071106/https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/devrimci-hareketin-sembol-ismi-deniz-gezmis-74-dogum-gununde-aniliyor-1816940). *www.cumhuriyet.com.tr*. 28 Şubat 2021 tarihinde kaynağından (https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/devrimci-hareketin-sembol-ismi-deniz-gezmis-74-dogum-gununde-aniliyor-1816940) arşivlendi. Erişim tarihi: 25 Nisan 2021.
2. ^ "Deniz Gezmiş kimdir? Deniz Gezmiş'in hayatı" (https://web.archive.org/web/20150812175929/http://www.sozcu.com.tr/2014/gundem/deniz-gezmis-kimdir-deniz-gezmisin-hayati-503292). *Sözcü*. 6 Mayıs 2014. 12 Ağustos 2015 tarihinde kaynağından (http://www.sozcu.com.tr/2014/gundem/deniz-gezmis-kimdir-deniz-gezmisin-hayati-503292/) arşivlendi. Erişim tarihi: 1 Eylül 2015.
3. ^ Cumhuriyet Gazetesi, "Deniz (https://core.ac.uk/download/pdf/84784407.pdf)" başlıklı yazı dizisi (2004 yılı, 6-16 Mayıs arası) - 6 Mayıs 2004 Perşembe, Sayfa:9 (sol sütun), "Gezmiş Ailesi" alt başlığı
4. ^ Akbulut, Metehan. "Deniz Gezmiş Ağıdı" (https://www.metehanakbulut.com/deniz-gezmis-agiti-ni-kim-yazdi.html). 27 Şubat 2022 tarihinde kaynağından arşivlendi (https://web.archive.org/web/20220227170604/https://www.metehanakbulut.com/deniz-gezmis-agiti-ni-kim-yazdi.html). Erişim tarihi: 27 Şubat 2022.
5. ^ Abim Deniz, Can Dündar, Can Yayınları, 2016 (ilk baskı: 2014), ISBN: 9789750724275, Sayfa:33-34 *("Gürün'e göçtüler. Oradan Şarkışla'ya; nice sonra Deniz Gezmiş'in yakalanacağı kasabaya...")*
6. ^ "İşte o fotoğrafların altında yatan hikaye" (https://odatv4.com/iste-o-fotograflarin-altinda-yatan-hikaye-0712171200.html). *Deniz Gezmiş ve arkadaşları iki grup halinde Filistin Demokratik Halk Kurtuluş Cephesi (FDHKC) saflarına katılmak için Filistin'e kaçak yollardan girmişti. Deniz Gezmiş'in Filistin'de aldığı gerilla eğitimi diğer devrimci gençleri de etkilemiştir*. Oda tv. 7 Aralık 2017. Erişim tarihi: 14 Eylül 2020.
7. ^ Yalçın, Soner (3 Ağustos 2014). "Filistin'in Devrimci Türk Fedaileri" (https://web.archive.org/web/20200822053018/https://www.sozcu.com.tr/2014/yazarlar/soner-yalcin/filistinin-devrimci-turk-fedaileri-569500/). Sözcü. 22 Ağustos 2020 tarihinde kaynağından (https://www.sozcu.com.tr/2014/yazarlar/soner-yalcin/filistinin-devrimci-turk-fedaileri-569500/) arşivlendi. Erişim tarihi: 14 Eylül 2020.
8. ^ "12 Mart Belgeseli 9. Bölüm" (https://web.archive.org/web/20200610165346/https://www.youtube.com/watch?v=W9yJqu1BM2U). 10 Haziran 2020 tarihinde kaynağından (https://www.youtube.com/watch?v=W9yJqu1BM2U) arşivlendi.
9. ^ Akbulut, Metehan. Şarkışla'ya Düşürmesin Allah (https://www.metehanakbulut.com/sarkisla-ya-dusurmesin-allah-sevdigi-kulunu.html), Erişim tarihi: 04 Mart 2022. (Alt başlık: "Yolları Neden Şarkışla’ya Düşmüştü?")
10. ^ Akbulut, Metehan. Şarkışla'ya Düşürmesin Allah (https://www.metehanakbulut.com/sarkisla-ya-dusurmesin-allah-sevdigi-kulunu.html), Erişim tarihi: 04 Mart 2022. (Alt başlık: "Yusuf Aslan Sivas Numune Hastanesine Nasıl Götürüldü?") - Ayrıca Şarkışla'da motosikletlerini jipe yükledikleri benzinliğin 1970'li yılların başındaki fotoğrafı da görülmekte.
11. ^ THKO İddianamesi - 1. THKO Davası (https://halitcelenk.org/sites/default/files/kitaplar/Halit%20%C3%87elenk%20-%201.%20THKO%20Davas%C4%B1.pdf), Halit Çelenk, Yöntem Yayınları, Mayıs 1974 (Sayfa: 56)
12. ^ Akbulut, Metehan. Şarkışla'ya Düşürmesin Allah (https://www.metehanakbulut.com/sarkisla-ya-dusurmesin-allah-sevdigi-kulunu.html), Erişim tarihi: 04 Mart 2022. (Alt başlık: "Deniz Gezmiş’in Şarkışla’da Girdiği Ev Hâlâ Durmakta…") -

Ayrıca Şarkışla'da günümüzde (Mart 2022) ayakta olan bu evin fotoğrafı da mevcuttur.

13. ^ "12 Mart Belgeseli 10. Bölüm | Rövanş | 32.Gün Arşivi" (https://www.youtube.com/watch?v=kTTYWPNU2SE&feature=youtu.be&t=573=). *Dakika 9:33*. 32. Gün Arşivi. 9 Ocak 2020 tarihinde kaynağından arşivlendi (https://web.archive.org/web/20200109044319/https://www.youtube.com/watch?v=kTTYWPNU2SE&feature=youtu.be&t=573=). Erişim tarihi: 16 Eylül 2020.
14. ^ "Deniz Gezmiş-1/2 video..." (https://web.archive.org/web/20140531202140/http://www.dogalhayatbelgesel.com/videoizle.asp?id=291) dogalhayatbelgesel.com. 31 Mayıs 2014 tarihinde kaynağından (http://www.dogalhayatbelgesel.com/videoizle.asp?id=291) arşivlendi. Erişim tarihi: 6 Mayıs 2013.
15. ^ "1. Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu Davası" (https://www.youtube.com/watch?v=g1vFLJj3W54). 19 Aralık 2015 tarihinde kaynağından arşivlendi (https://web.archive.org/web/20151219131142/https://www.youtube.com/watch?v=g1vFLJj3W54). Erişim tarihi: 5 Aralık 2015.
16. ^ "Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanakları - 24 Nisan 1972" (https://web.archive.org/web/20120526085424/https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM__/d03/c024/mm__03024077.pdf) (PDF). 26 Mayıs 2012 tarihinde kaynağından (https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM__/d03/c024/mm__03024077.pdf) (PDF) arşivlendi.
17. ^ "Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanakları - 24 Nisan 1972" (https://web.archive.org/web/20120526085424/https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM__/d03/c024/mm__03024077.pdf) (PDF). 26 Mayıs 2012 tarihinde kaynağından (https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM__/d03/c024/mm__03024077.pdf) (PDF) arşivlendi.
18. ^ "Deniz, Yusuf ve Hüseyin'in idamına evet diyenlerin tam listesi" (https://web.archive.org/web/20160506181236/http://www.imctv.com.tr/deniz-yusuf-ve-huseyinin-idamina-evet-diyenlerin-tam-listesi/). imctv.com.tr. 6 Mayıs 2016 tarihinde kaynağından (http://www.imctv.com.tr/deniz-yusuf-ve-huseyinin-idamina-evet-diyenlerin-tam-listesi/) arşivlendi. Erişim tarihi: 6 Mayıs 2016.
19. ^ *Deniz, Bir İsyancının İzleri* yazar Turhan Feyizlioğlu sf:294
20. ^ Hasan Cemal (7 Mayıs 2008). "Gerçekleri makaslamak, halının altına süpürmek!" (http://www.milliyet.com.tr/Default.aspx?aType=YazarDetay&ArticleID=524856&AuthorID=63&Date=07.05.2008&ver=61). milliyet.com.tr. 29 Ekim 2013 tarihinde kaynağından arşivlendi (https://web.archive.org/web/20131029233730/http://www.milliyet.com.tr/Default.aspx?aType=YazarDetay&ArticleID=524856&AuthorID=63&Date=07.05.2008&ver=61). Erişim tarihi: 6 Mayıs 2013.
21. ^ Çelenk, Halit. *İdam Gecesi Anıları*, Tekin Yayınevi, 2002, 14. Basım, s. 86.
22. ^ "14 Mayıs 2012 tarihli mynet haberi" (https://web.archive.org/web/20160304200904/http://www.mynet.com/haber/guncel/gezmis-idamdan-sonra-52-dakika-yasadi-630647-1?yorumPage=15#yorum). 4 Mart 2016 tarihinde kaynağından (http://www.mynet.com/haber/guncel/gezmis-idamdan-sonra-52-dakika-yasadi-630647-1?yorumPage=15#yorum) arşivlendi. Erişim tarihi: 4 Kasım 2013.
23. ^ "*Deniz Gezmiş idamdan sonra 52 dakika yaşadı*" (https://web.archive.org/web/20150609032459/http://www.sabah.com.tr/gundem/2012/05/14/deniz-gezmis-idamdan-sonra-52-dakika-yasadi). sabah.com.tr. 14 Mayıs 2012. 9 Haziran 2015 tarihinde kaynağından (http://www.sabah.com.tr/Gundem/2012/05/14/deniz-gezmis-idamdan-sonra-52-dakika-yasadi) arşivlendi. Erişim tarihi: 6 Mayıs 2013.
24. ^ "Deniz Gezmiş'in idam yaftası" (https://web.archive.org/web/20150609100159/http://www.sabah.com.tr/multimedya/galeri/turkiye/deniz-gezmisin-idam-yaftalari-ulucanlar-cezaevinde). sabah.com.tr. 9 Haziran 2015 tarihinde kaynağından (http://www.sabah.com.tr/multimedya/galeri/turkiye/deniz-gezmisin-idam-yaftalari-ulucanlar-cezaevinde) arşivlendi. Erişim tarihi: 6 Mayıs 2013.
25. ^ "Arşivlenmiş kopya" (https://web.archive.org/web/20120323022808/http://www.haberveriyorum.net/haber/bora-gezmis-olulerinden-bile-korkuyorlardi). 23 Mart 2012 tarihinde kaynağından (http://www.haberveriyorum.net/haber/bora-gezmis-olulerinden-bile-korkuyorlardi) arşivlendi. Erişim tarihi: 27 Şubat 2012.
26. ^ *Erdal Öz*, **Gülünün Solduğu Akşam**, Can Yayınları, İstanbul, 1987, s. 245
27. ^ "İşte Deniz Gezmiş'in babasına yazdığı son mektup" (https://www.hurriyet.com.tr/gundem/iste-deniz-gezmisin-babasina-yazdigi-son-mektup-14640197). CNN Türk. 6 Mayıs 2010. 3 Mart 2019 tarihinde kaynağından arşivlendi (https://web.archive.org/web/20190303235452/http://www.hurriyet.com.tr/gundem/iste-deniz-gezmisin-babasina-yazdigi-son-mektup-14640197). Erişim tarihi: 2 Nisan 2020.
28. ^ Akbulut, Metehan. Şarkışla'ya Düşürmesin Allah (https://www.metehanakbulut.com/sarkisla-ya-dusurmesin-allah-sevdigi-kulunu.html), Erişim tarihi: 04 Mart 2022.
29. ^ Gezmiş Filmine Engel (https://www.milliyet.com.tr/the-others/gezmis-filmine-engel-5360989), Milliyet Gazetesi, Yayın Tarihi: 24 Şubat 1998 (Yanlış bilgi haberde mevcut).
30. ^ Gülünün Solduğu Akşam, Erdal Öz, Can Yayınları, 1986, Sayfa:50-51
31. ^ Deniz Gezmiş’in Günlüğü, Ali Yıldırım, İtalik Yayınevi, 2012, Sayfa:194-195
32. ^ Akbulut, Metehan. Şarkışla'ya Düşürmesin Allah (https://www.metehanakbulut.com/sarkisla-ya-dusurmesin-allah-sevdigi-kulunu.html), Erişim tarihi: 04 Mart 2022.
33. ^ "12 Mart Belgeseli, Tek Bölüm, 32. Gün Arşivi" (https://web.archive.org/web/20210312110511/https://www.youtube.com/watch?v=UcCKCx5G0dM). 12 Mart 2021 tarihinde kaynağından (https://www.youtube.com/watch?v=UcCKCx5G0dM) arşivlendi.
34. ^ "Arşivlenmiş kopya" (http://www.odatv.com/n.php?n=deniz-gezmis-ataturku-sevmez-miydi-1203121200). 5 Haziran 2012 tarihinde kaynağından arşivlendi (https://web.archive.org/web/20120605035206/http://www.odatv.com/n.php?n=deniz-gezmis-ataturku-sevmez-miydi-1203121200). Erişim tarihi: 9 Ekim 2012.
35. ^ *Uğur Mumcu - Kürt Dosyası* (https://turuz.com/book/title/Kurd+Dosyasi-Ughur+Mumchu-1993-165s).
36. ^ *Deniz Gezmiş Vakfı kuruldu*, 27 Mayıs 2015. Cumhuriyet gazetesi (http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/286351/Deniz_Gezmis_Vakfi_kuruldu.html) 29 Temmuz 2015 tarihinde Wayback Machine sitesinde arşivlendi (https://web.archive.org/web/20150729021008/http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/286351/Deniz_Gezmis_Vakfi_kuruldu.html)., 21 Ağustos 2015'te erişildi.
37. ^ *Meydan-Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedisi*, Cilt:4 s.319. Meydan Yayınevi, İstanbul.
38. ^ "Nihat Erim öldürüldü" (https://web.archive.org/web/20130308013051/http://gecmisgazete.com/?Nihat_Erim_olduruldu&icerik=1750). gecmisgazete.com. 20 Temmuz 1980. 8 Mart 2013 tarihinde kaynağından (http://gecmisgazete.com/?Nihat_Erim_olduruldu&icerik=1750) arşivlendi. Erişim tarihi: 6 Mayıs 2013.
39. ^ Ercüment İşleyen (29 Ocak 1999). "12 Eylül'ü haber veren cinayet" (http://www.milliyet.com.tr/1999/01/28/siyaset/siy02.html). Milliyet. 7 Eylül 2015 tarihinde kaynağından arşivlendi (https://web.archive.org/web/20150907010854/http://www.milliyet.com.tr/1999/01/28/siyaset/siy02.html). Erişim tarihi: 2 Ocak 2016.
40. ^ "Eski Başbakan Nihat Erim'i öldüren güç!" (https://web.archive.org/web/20160202230347/http://www.hurhaber.com/eski-basbakan-nihat-erim-i-olduren-guc/haber-339490). HürHaber.com. 23 Haziran 2010. 2 Şubat 2016 tarihinde kaynağından (http://www.hurhaber.com/eski-basbakan-nihat-erim-i-olduren-guc/haber-339490) arşivlendi. Erişim tarihi: 2 Ocak 2016.
41. ^ "Arşivlenmiş kopya" (http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=220609). 3 Aralık 2013 tarihinde kaynağından arşivlendi (https://web.archive.org/web/20131203101731/htt

p://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=220609). Erişim tarihi: 27 Ağustos 2013.

42. ^ *Yaşar Gürsoy - Çankaya'nın Kalemşoru - Bilinmeyenlerle Falih Rıfkı Atay*.
43. ^ "Uğur Mumcu, Cumhuriyet Gazetesi, Gözlem, 'Geçmişe Bakıp...", 17 Eylül 1980" (https://web.archive.org/web/20211001111744/https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/1980-09-17/0). 1 Ekim 2021 tarihinde kaynağından (https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/1980-09-17/0) arşivlendi.
44. ^ "*Deniz Gezmiş Anlatıyor, Erdal Öz*" (https://web.archive.org/web/20160202000010/http://www.nadirkitap.com/deniz-gezmis-anlatiyor-erdal-oz-kitap8710.html). 2 Şubat 2016 tarihinde kaynağından (http://www.nadirkitap.com/deniz-gezmis-anlatiyor-erdal-oz-kitap8710.html) arşivlendi. Erişim tarihi: 26 Ocak 2016.
45. ^ "*Dar Ağacında Üç Fidan, Nihat Behram*" (https://web.archive.org/web/20160202033849/http://www.dr.com.tr/Kitap/Daragacinda-Uc-Fidan/Nihat-Behram/Arastirma-Tarih/Politika-Arastirma/Turkiye-Politika-/urunno=0000000105809). 2 Şubat 2016 tarihinde kaynağından (http://www.dr.com.tr/Kitap/Daragacinda-Uc-Fidan/Nihat-Behram/Arastirma-Tarih/Politika-Arastirma/Turkiye-Politika-/urunno=0000000105809) arşivlendi. Erişim tarihi: 26 Ocak 2016.
46. ^ "*İdam Gecesi Anıları, Halit Çelenk*" (https://web.archive.org/web/20160202021244/http://www.dr.com.tr/Kitap/Idam-Gecesi-Anilari/Arastirma-Tarih/Politika-Arastirma/Turkiye-Politika-/urunno=0000000299903). 2 Şubat 2016 tarihinde kaynağından (http://www.dr.com.tr/Kitap/Idam-Gecesi-Anilari/Arastirma-Tarih/Politika-Arastirma/Turkiye-Politika-/urunno=0000000299903) arşivlendi. Erişim tarihi: 26 Ocak 2016.
47. ^ "*Gülünün Solduğu Akşam, Erdal Öz*" (https://web.archive.org/web/20160202031143/http://www.dr.com.tr/Kitap/Gulunun-Soldugu-Aksam/Erdal-Oz/Edebiyat/Turk-Gunluk-Ani/urunno=0000000064074). 2 Şubat 2016 tarihinde kaynağından (http://www.dr.com.tr/Kitap/Gulunun-Soldugu-Aksam/Erdal-Oz/Edebiyat/Turk-Gunluk-Ani/urunno=0000000064074) arşivlendi. Erişim tarihi: 26 Ocak 2016.
48. ^ "*Bizim Deniz, Turhan feyizoğlu*" (https://web.archive.org/web/20160201220406/http://www.nadirkitap.com/bizim-deniz-turhan-feyizoglu-kitap4038726.html). 1 Şubat 2016 tarihinde kaynağından (http://www.nadirkitap.com/bizim-deniz-turhan-feyizoglu-kitap4038726.html) arşivlendi. Erişim tarihi: 26 Ocak 2016.
49. ^ "*Üç Asılmışların Hikayesi, Ahmet Kahraman*" (https://web.archive.org/web/20160202223644/http://www.pandora.com.tr/urun/uc-asilmislarin-hikayesi/47870). 2 Şubat 2016 tarihinde kaynağından (https://www.pandora.com.tr/urun/uc-asilmislarin-hikayesi/47870) arşivlendi. Erişim tarihi: 26 Ocak 2016.
50. ^ "*Denizler İdama Giderken, Oral Çalışlar*" (https://web.archive.org/web/20160202024557/http://www.dr.com.tr/Kitap/Denizler-Idama-Giderken/Oral-Calislar/Arastirma-Tarih/Politika-Arastirma/Turkiye-Politika-/urunno=0000000347874). 2 Şubat 2016 tarihinde kaynağından (http://www.dr.com.tr/Kitap/Denizler-Idama-Giderken/Oral-Calislar/Arastirma-Tarih/Politika-Arastirma/Turkiye-Politika-/urunno=0000000347874) arşivlendi. Erişim tarihi: 26 Ocak 2016.
51. ^ *Defterimde Kuş Sesleri, Erdal Öz* (http://www.idefix.com/kitap/defterimde-kus-sesleri-erdal-oz/tanim.asp?sid=BXLSK6Y1C27HJYRLVP5K) 1 Şubat 2016 tarihinde Wayback Machine sitesinde arşivlendi (https://web.archive.org/web/20160201093120/http://www.idefix.com/kitap/defterimde-kus-sesleri-erdal-oz/tanim.asp?sid=BXLSK6Y1C27HJYRLVP5K).
52. ^ "*Savunma, Deniz Gezmiş*" (https://web.archive.org/web/20160201225601/http://www.nadirkitap.com/deniz-gezmis-savunma-deniz-gezmis-kitap6032192.html). 1 Şubat 2016 tarihinde kaynağından (http://www.nadirkitap.com/deniz-gezmis-savunma-deniz-gezmis-kitap6032192.html) arşivlendi. Erişim tarihi: 26 Ocak 2016.
53. ^ "*Deniz Fırtınalı Yıllar, Tarka Tufan*" (http://www.kitapyurdu.com/kitap/deniz--firtinali-yillar/90903.html). 1 Şubat 2016 tarihinde kaynağından arşivlendi (https://web.archive.org/web/20160201141450/http://www.kitapyurdu.com/kitap/deniz--firtinali-yillar/90903.html). Erişim tarihi: 26 Ocak 2016.
54. ^ "*Deniz: Yaşamı ve Mücadelesi, Özgür Erdem*" (https://web.archive.org/web/20160201071133/http://www.idefix.com/kitap/deniz-yasami-ve-mucadelesi-ozgur-erdem/tanim.asp?sid=MF9W3IT4Z5DPXRO76I2J). 1 Şubat 2016 tarihinde kaynağından (http://www.idefix.com/kitap/deniz-yasami-ve-mucadelesi-ozgur-erdem/tanim.asp?sid=MF9W3IT4Z5DPXRO76I2J) arşivlendi. Erişim tarihi: 26 Ocak 2016.
55. ^ "*Herkesin Bir Deniz Gezmiş Öyküsü Vardır, Atilla Keskin*" (https://web.archive.org/web/20160201082009/http://www.idefix.com/kitap/herkesin-bir-deniz-gezmis-oykusu-vardir-atilla-keskin/tanim.asp?sid=NUXMPO4T7B1BTQ5BM1CH). 1 Şubat 2016 tarihinde kaynağından (http://www.idefix.com/kitap/herkesin-bir-deniz-gezmis-oykusu-vardir-atilla-keskin/tanim.asp?sid=NUXMPO4T7B1BTQ5BM1CH) arşivlendi. Erişim tarihi: 26 Ocak 2016.
56. ^ "*Bir Dava İki Devrimci Unutmak İhanettir, Hüseyin Turhan*" (http://www.kitapyurdu.com/kitap/bir-dava-iki-devrimci-amp-unutmak-ihanettir/253399.html). 1 Şubat 2016 tarihinde kaynağından arşivlendi (https://web.archive.org/web/20160201131659/http://www.kitapyurdu.com/kitap/bir-dava-iki-devrimci-amp-unutmak-ihanettir/253399.html). Erişim tarihi: 26 Ocak 2016.
57. ^ "*Ağlasın Gökyüzü, Vehbi Bardakçı*" (https://web.archive.org/web/20160201083419/http://www.idefix.com/kitap/aglasin-gokyuzu-deniz-gezmis-vehbi-bardakci/tanim.asp?sid=MYN86F3HHG6GZWQW1M9J). 1 Şubat 2016 tarihinde kaynağından (http://www.idefix.com/kitap/aglasin-gokyuzu-deniz-gezmis-vehbi-bardakci/tanim.asp?sid=MYN86F3HHG6GZWQW1M9J) arşivlendi. Erişim tarihi: 26 Ocak 2016.
58. ^ "*Denizler ve Filistin, Turhan Feyizoğlu*" (https://web.archive.org/web/20160202022141/http://www.dr.com.tr/Kitap/Denizler-ve-Filistin/Turhan-Feyizoglu/Edebiyat/Turk-Gunluk-Ani/urunno=0000000358437). 2 Şubat 2016 tarihinde kaynağından (http://www.dr.com.tr/Kitap/Denizler-ve-Filistin/Turhan-Feyizoglu/Edebiyat/Turk-Gunluk-Ani/urunno=0000000358437) arşivlendi. Erişim tarihi: 26 Ocak 2016.
59. ^ "*Arkadaşım Deniz Gezmiş, Doğu Perinçek*" (https://web.archive.org/web/20160202022138/http://www.dr.com.tr/Kitap/Arkadasim-Deniz-Gezmis/Dogu-Perincek/Arastirma-Tarih/Politika-Arastirma/Turkiye-Politika-/urunno=0000000412131). 2 Şubat 2016 tarihinde kaynağından (http://www.dr.com.tr/Kitap/Arkadasim-Deniz-Gezmis/Dogu-Perincek/Arastirma-Tarih/Politika-Arastirma/Turkiye-Politika-/urunno=0000000412131) arşivlendi. Erişim tarihi: 26 Ocak 2016.
60. ^ "*Deniz Gezmiş Destanı, Alper Özbek*" (https://web.archive.org/web/20160202033120/http://www.dr.com.tr/Kitap/Deniz-Gezmis-Destani/Alper-Ozbek/Arastirma-Tarih/Tarih/Cumhuriyet-Tarihi/urunno=0000000400906). 2 Şubat 2016 tarihinde kaynağından (http://www.dr.com.tr/Kitap/Deniz-Gezmis-Destani/Alper-Ozbek/Arastirma-Tarih/Tarih/Cumhuriyet-Tarihi/urunno=0000000400906) arşivlendi. Erişim tarihi: 26 Ocak 2016.
61. ^ "*Bir Defter-i Hatırat-ı Zindan, Hasan İhsan*" (https://web.archive.org/web/20160202030532/http://www.dr.com.tr/Kitap/Bir-Defteri-Hatirati-Zindan-Deniz-Gezmis/Hasan-Ihsan/Edebiyat/Biyografi-Oto-Biyografi/urunno=0000000625667). 2 Şubat 2016 tarihinde kaynağından (http://www.dr.com.tr/Kitap/Bir-Defteri-Hatirati-Zindan-Deniz-Gezmis/Hasan-Ihsan/Edebiyat/Biyografi-Oto-Biyografi/urunno=0000000625667) arşivlendi. Erişim tarihi: 26 Ocak 2016.
62. ^ "*Adı Deniz, Esen Rüzgar*" (https://web.archive.org/web/20160202024803/http://www.dr.com.tr/Kitap/Adi-Deniz/Esen-Ruzgar/Edebiyat/Anlati/urunno=0000000579341). 2 Şubat 2016 tarihinde kaynağından (http://www.dr.com.tr/Kitap/Adi-Deniz/Esen-Ruzgar/Edebiyat/Anlati/urunno=0000000579341) arşivlendi. Erişim tarihi: 26 Ocak 2016.
63. ^ "*Abim Deniz, Can Dündar*" (https://web.archive.org/web/20160202030052/http://www.dr.com.tr/Kitap/Abim-Deniz/Can-Dundar/Edebiyat/Anlati/urunno=0000000620387). 2 Şubat 2016 tarihinde kaynağından (http://www.dr.com.tr/Kitap/Abim-Deniz/Can-Dundar/Edebiyat/Anlati/urunno=0000000620387) arşivlendi. Erişim tarihi: 26 Ocak 2016.

64. ^ "*Hırçın Bir Deniz Hikayesi, Ahmet Tahir Can*" (https://web.archive.org/web/20160202032910/http://www.dr.com.tr/Kitap/Hircin-Bir-Deniz-Hikayesi/Ahmet-Tahir-Can/Arastirma-Tarih/Politika-Arastirma/Turkiye-Politika-/urunno=0000000590765). 2 Şubat 2016 tarihinde kaynağından (http://www.dr.com.tr/Kitap/Hircin-Bir-Deniz-Hikayesi/Ahmet-Tahir-Can/Arastirma-Tarih/Politika-Arastirma/Turkiye-Politika-/urunno=0000000590765) arşivlendi. Erişim tarihi: 26 Ocak 2016.
65. ^ "*Berhan Şimşek IMDb profili*" (https://www.imdb.com/name/nm0801392/). 14 Ocak 2015 tarihinde kaynağından arşivlendi (https://web.archive.org/web/20150114075234/http://www.imdb.com/name/nm0801392/). Erişim tarihi: 26 Ocak 2016.
66. ^ *Konuşulmak için 'sağcıydım solcu oldum' dedim* (http://www.zaman.com.tr/cumaertesi_konusulmak-icin-sagciydim-solcu-oldum-dedim_2114059.html) 1 Şubat 2016 tarihinde Wayback Machine sitesinde arşivlendi (https://web.archive.org/web/20160201145929/http://www.zaman.com.tr/cumaertesi_konusulmak-icin-sagciydim-solcu-oldum-dedim_2114059.html). Zaman
67. ^ *Can Dündar'dan yeni belgesel* (http://www.cnnturk.com/2012/kultur.sanat/sinema/05/01/can.dundardan.yeni.belgesel/659406.0/) 2 Şubat 2016 tarihinde Wayback Machine sitesinde arşivlendi (https://web.archive.org/web/20160202063705/http://www.cnnturk.com/2012/kultur.sanat/sinema/05/01/can.dundardan.yeni.belgesel/659406.0/). CNN Türk
68. ^ *Aşkolsun Sana Çocuk* (http://blog.milliyet.com.tr/askolsun-sana-cocuk/Blog/?BlogNo=340136) 10 Mart 2016 tarihinde Wayback Machine sitesinde arşivlendi (https://web.archive.org/web/20160310221824/http://blog.milliyet.com.tr/askolsun-sana-cocuk/Blog/?BlogNo=340136). Milliyet
69. ^ Deniz Gezmiş Ağıtı'nı kim yazdı? (https://odatv4.com/siyaset/deniz-gezmis-agitini-kim-yazdi-1405131200-36623), Oda Tv, Yayın Tarihi: 14 Mayıs Salı 2013

Otorite kontrolü	BNF: cb136204422 (https://catalogue.bnf.fr/ark:/12148/cb136204422) (data) (https://data.bnf.fr/ark:/12148/cb136204422) · GND: 119348284 (https://d-nb.info/gnd/119348284) · ISNI: 0000 0000 2628 6271 (http://isni.org/isni/0000000026286271) · LCCN: n88205055 (https://id.loc.gov/authorities/names/n88205055) · VIAF: 18029680 (https://viaf.org/viaf/18029680) · WorldCat: lccn-n88205055 (https://www.worldcat.org/identities/lccn-n88205055)